

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду, на 4.седници одржаној 24. марта 2016.године, на предлог Политиколошког одељења, формирало је Комисију за преглед и оцену докторске дисертације "Директна демократија - дилеме и перспективе" у саставу проф. др Вукашин Павловић, професор емеритус Факултета политичких наука Универзитета у Београду, проф. др Мијат Дамјановић, професор емеритус Универзитета Мегатренд и проф. др Милан Јовановић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду. Комисија на основу прегледане дисертације Наставно-научном већу ФПН Универзитета у Београду подноси

ИЗВЕШТАЈ

О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I

Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату. Кандидат Петар Матић, рођен је у Београду 24.маја 1975. године. Основне студије завршио је на међународном смеру Факултета политичких наука Универзитета у Београду.. Магистрирао је 2011. године на ФПН одбраном магистраске тезе „Модернизација локалне самоуправе у Србији: примена европских стандарда“

Кандидат је од 2000. године запослен у Институту за политичке студије. Ради као истраживач у оквиру научних пројеката, „Модернизација и модели демократског развоја политичких институција у Србији“ и „Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији“, под поровитељством Министарства, просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије. Био је ангажован на изради и реализацији и низа других пројеката невладиног сектора, међу којима се истичу „Реч имају грађани – за развој локалне демократије“ Центра за демократску културу, „Potestas a popolo“ и „Учимо о Европи“ ЦеСИД-а, као и „Симулација рада Народне скупштине“ у сарадњи Факултета политичких наука и ОЕБС-а. Од 2007. године, кандидат је сарадник у настави Факултета политичких наука Универзитета у Београду на предмету „Политички систем Србије“. Кандидат је учествовао на преко тридесет научних скупова, од чега на једанаест међународних конференција.

Током рада у Институту за политичке студије и рада на пројектима кандидат је објавио две монографије, од којих једну као коаутор, и самостално више радова у научним часописима и тематским зборницима са научних скупова и конференција, од којих се истичу:

Монографије:

- Мировић, Александра, Матић, Петар, *Изазови и парадокси глобализације*, Институт за политичке студије, Драслар партнер, Београд, 2007.
- Матић, Петар, *Редизајнирање локалне самоуправе: теоријски и упоредни оквир за модернизацију локалне самоуправе у Србији*, Институт за политичке студије, Еселоге, Београд, 2012.

Радови у часописима

- Матић, Петар, „Политичка модернизација у ери глобализације“, *Српска политичка мисао*, бр. 1-4/2004, Институт за политичке студије, Београд, 2004.
- Матић, Петар, „Узроци политичке кризе у Србији“, *Политичка ревија*, vol. 6, бр. 1/2005, Институт за политичке студије, Београд, 2005.
- Матић, Петар, Модернизација система локалне управе у Србији-примена европских стандарда, *Политичка ревија*, vol. 10, бр. 1-2/2006, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Матић, Петар, „Политичке партије и европски избори“, *Политичка ревија*, vol. 18, бр. 4/2008, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Матић, Петар, „Генеза и развој локалне самоуправе у Србији“, у Ђурић, Живојин, Јовановић, Милан, (ур), *Противречности политичког система*, Институт за политичке студије, Београд, 2011.
- Матић, Петар, „Нови теоријски правци у проучавању локалне самоуправе“, *Политичка ревија*, vol. 24, бр. 1/2012, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Матић, Петар, „Локални избори у Србији 2012“, *Српска политичка мисао*, бр. 4/2012, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Матић, Петар, „Регионализам и територијална политика у Европи“, *Национални интерес*, vol. 14, бр. 2/2012, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Матић, Петар, „Будућност институционализма-процеси и промене у XXI веку“, *Политичка ревија*, vol. 24, бр. 2/2010, Институт за политичке студије, Београд, 2010.
- Матић, Петар, „Државни капацитет у условима глобализације“, *Политичка ревија*, vol. 36, бр. 2/2013, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

2.Основни подаци о дисертацији. Дисертација "Директна демократија - дилеме и перспективе" постављена је пријавом као оригинално компаративно истраживање једног, у међународним оквирима интензивног, а у домаћој политикологији, запостављеног истраживачког поља. Универзитет у Београду - Веће правно-економских наука Одлуком од 9. Октобра 2012. године одобрило је израду дисертације.

Дисертација је у погледу форме и садржаја урађена складу са правилима Универзитета и ФПН.

Дисертација је сходно Правилнику о академској честитости ФПН и Одлуци Наставно-научног већа ФПН од 18.6.2014.године прошла проверу плагијата у програму ЕФОРУС (EPHORUS), о чему је 21.4.2016.године сачињен извештај.

II

Предмет и циљ дисертације

Феномен демократије, као идеје, идеологије, друштвене теорије и политичког система, доминира данас теоријом и праксом. Тријумф демократије истовремено отвара старе дилеме о њеним донетима и слабостима, како структуралним тако и функционалним. Како демократија, посебно представничка, постаје општи тренд у свету умножавала су се истраживања, теоријска и емпиријска, која указују на њене ограничења и недостатке. Удаљавање грађана од политике и политичких процеса, неповерење у политичке институције, слабљење политичке подршке, навело је многобројне истраживаче који разматрају питања демократизације и консолидације демократије да понуде диферентне моделе како би се поменуте тешкоће превазишле.

Један од најприкладнијих одговора на тешкоће са којима се модерне демократије суочавају, види се у увођењу нових и јачању постојећих механизма директног учешћа грађана у процесу доношења политичких одлука. Директна демократија као инструмент партиципације грађана, претставља поново привлачну идеју у свету политике отуђене од воље и интереса оних у чије се име влада. Када грађани могу вршити непрестану контролу деловања политичких представника, тада се истовремено може говорити и о већем степену демократије. У складу са тим, питање опстанка демократских режима, не почива искључиво на различитим моделима избора политичких представника, већ се ослања и на развој партиципативних стратегија и јачање унутрашњег поверења, кохезије и политичке подршке у целини. Како се представничка демократија комбинује са директном демократијом, зашто и када се за тим посеже, који су институционални аранжани у којима се одвија тај процес, какви су ефекти те комбинације - основне су координате предмета истраживања овог докторског темата. Темпорално он је лоциран на историјске корене и искуства; теоријски на глорификовања и оспоравања; територијално је везан за искуства развијених демократија и транзиционих друштава; институционално на приказ и анализу појединих форми директне демократије - референдума, иницијатива, петиција... - ефективно на њене учинке у процесима децентрализације, доношења одлука и дефинисања јавних политика. У тим координатама, аутор омеђује предмет истраживања свестан константне тангентности са идејама делиберативне демократије, партиципативне демократије, политичке културе и политичке социјализације.

Овакво одређивање координата предмета истраживања захтевало је дистинкцију према теоријским и нормативним моделима, примени и последицама директне демократије. У стабилним демократијама, институти непосредног одлучивања имају још израженији значај, пошто суверенитет почива на грађанима, а држава и њене институције значајан део свог легитимитета стичу и ојачавају управо применом облика директне демократије. С друге стране, кључни проблем транзиционих система је проналажење „праве мере“ - баланса између институција представничке и непосредне демократије. Потреба и погодности примене механизма директне демократије у оквиру субнационалних јединица, реформски процеси у демократским системима

великим делом су захватили питање децентрализације и примену принципа субсидијарности.

Дилеме да ли директна демократија представља покушај грађана да супституишу улогу политичких институција у представничким система; да ли води нестабилности поретка и дисензусу у друштву; подстиче популистичке тенденције у формирању политичких одлука исл., понављају се кроз историјску вертикалу демократије и демократизације у разним формулацијама од различитих критичара и све више имају емпиријску потврду и/или оспоравања. Општи је тренд да теорија сумња у домете директне демократије, као што је општи тренд да се она шири и да грађани траже и очекују да партиципирају у доношењу одлука. Та располућеност отвара дилеме о судбини института директне демократије посебно у временима и процесима који све више захтевају различита специјалистичка знања за формирање одлуке, али у ери електронског друштва истовремено шири могућности информисања и одлучивања до неслућених размера.

Компаративна искуства показују да примена различитих механизма директне демократије води приближавању ставова грађана и политичке елите, што последично доприноси бољем учинку демократије и подизању нивоа подршке политичким институцијама и поретку у целини. Директни утицај грађана на политички процес позитивно утиче на информисаност, као и на јачање индивидуалних и групних капацитета у циљу остваривања жељених политичких исхода, па, последично, употреба механизма директне демократије наглашава осећај личне аутономије грађана. С друге стране, политички актери и организоване политичке групе теже да се укључе у процедуре путем којих грађани непосредно одлучују, како би стекли одређену предност у односу на опоненте. Тим путем, директна демократија се често деформише у најразличитије видове популизма. Неретко се дешава и да политички лидери траже потврду одређених одлука које нису у складу са тежњама грађана, што често води девијантним облицима демократије, попут фасадне и ритуалне.

Политичке елите и грађани заинтересовани су за тај процес и разјашњења тих дилема у контексту демократизације и модернизације. Тај "друштвени тренинг" не иде праволинијски, нема готове формуле, али има изражену тенденцију подстицаја међународних структура да се у форми принципа и стандарда претвара у критеријуме вредновања консолидације демократије у различитим друштвима, што дисертација посебно анализира.

Примарни циљ дисертације је да укаже на тенденције у развоју, употребу института, политичке и друштвеним последице директне демократије кроз сагледавање дилема и перспектива тог облика непосредног одлучивања у институционалном дизајну, с једне стране, и функционисању демократије као система власти, с друге стране. Кандидат указује да аргументација којом се оспорава директна демократија у теорији остаје иста, али да у је пракси представничке демократије присутно ширење овог облика одлучивања, како у броју области у којима се примењује тако и у броју држава које практикују употребу овог института. Дисертација компаративним увидом у искуства великог броја држава – унитарних и федералних, монархија и републике, развијених и неразвијених, етаблираних демократија и оних у који су процесу консолидације – анализира теоријске приговоре и сучељава их са реланим достигнућима директног одлучивања. Финансијски аспекти, улога медија, когнитивне способности грађана, сложеност питања о којима се одлучује дисертација ставља у контекст обликовања јавних политика тако што прати захтев грађана да

партиципирају и вољу политичара да поделе одговорност у доношењу одлука у посебно сензитивним темама са онима које представљају. Широки увид у коопартивна искуства пореди се са праксом у нашем друштву, систему неконсолидоване демократије тако да се секундарни циљеви односе на сагледавање могућности за примену иновација, као и потенцијалних реформи зарад подизања грађанске партиципације у процесима формулисања, усвајања и имплементације јавних политика. Тиме се научна оправданост истраживања надограђује на друштвену важност праћења квалитета демократије у политичком систему Србије, друштву са историјски скромним искуствима у коришћењу демократије. Сложени контекстуални услови, низак ниво партиципативне културе, дубоки социјални расцепи, снажно детерминишу институционалне аранжмане, обликују понашање актера у процесима директне демократије који се крећу у распону од популизма до истинског утицаја на креирање политичких одлука.

III

Основне хипотезе и методолошки оквир

У условима глобализације, приметан је тренд удаљавања грађана од политике и политичких процеса, али грађанска партиципација у доношењу одлука битно доприноси функционисању представничке демократије, генерални је хипотетички став овог истраживања. Системом посебних и појединачних хипотеза кандидат формира хипотетичко поље у којем проверава како ерозија политичке подршке и криза легитимитета у многим развијеним демократијама, отварају простор за реформске захвате с циљем подстицања грађанске партиципације. Кандидат у дисертацији подвргава провери низа постулата заснованих на теоријским парадигмама и емпиријским истраживањима, било да глорификују или оспоравају домете директне демократије.

Партиципација грађана у процесу доношења политичких одлука позитивно утиче на поверење у политичке институције и политички систем у целини. Директна демократија подстиче развој продемократске и асоцијативне политичке културе, што до посебног изражаја долази на локалном и регионалном нивоу. Удаљеност централних нивоа одлучивања има негативне консеквенце на инклузију грађана. Локални и регионални нивои власти сматрају се погоднијим за имплементацију института директне демократије. Упоредне студије које разматрају ово питање показују да је изградња нових и употреба постојећих облика директне демократије у непосредној вези са стопама економског раста. Директна демократија игра значајну улогу у изградњи друштвене кохезије и социјалног капитала који, како упоредна истраживања показују, продукује политичку стабилност, подстиче економски развој и води усаглашавању јавних политика са циљевима најширих друштвених група. У државама са израженијим формама и учесталијом употребом института директне демократије очекује се да јавни расходи буду већи, услед трошкова у примени инструмената директне демократије, повећаним захтевима за дистрибутивним и редистрибутивним средствима, али, с друге стране, директна демократија води хомогенизацији око најзначајнијих друштвених циљева и, последично, вишим стопама економског раста. Преко механизма директне демократије умањује се моћ политичких партија, чиме се грађанима пружа могућност да делују корективно у односу на своје

политичке представнике. Многобројна емпиријска истраживања директну демократију повезују са већим степеном одговорности изабраних политичких представника, а очекује се да учестала употреба директне демократије, последично, подиже и ниво изборне партиципације. У условима учестале примене најразноврснијих облика директне демократије, показује се да грађани исказују далеко позитивније ставове према функционисању политичког система. То се нарочито испољава у односу на кључне политичке институције попут парламента, владе, судских институција, политичких партија итд.. Директна демократија у значајној мери обликује изборно понашање, чинећи да друштвене групе склоније алијенацији и апстиненцији чешће узимају учешће у демократском процесу. Ово је од посебне важности на локалном и регионалном нивоу. Путем директне демократије грађани врше ефикаснију контролу деловања јавних функционера, што доприноси усклађивању грађанских ставова са политичким одлукама. Тежиште реформских процеса у развијеним демократским системима усмерено је на промоцију нехијерархијских облика управљања и веће усмерености влада на задовољавање интереса и потреба грађана.

Кандидат у дисертацији користи институционалну аргументацију и у оквиру ње, парадигму историјског институционализма. Дисертација показује да када држава или политичка група, једном трасира коришћење директне демократије, врло тешко може суспендовати такав начин одлучивања. Очекивања или улози охрабрују даље кораке у правцу јачања директно-демократских механизма, а проток времена подиже трошкове изласка са пута зависности. Током "критичних прелома" или "уставних момената" људи одлучују и тако стварају политичке институције. Уколико се говори о планираном ефекту, кандидат упозорава да заправо на актере не утиче сама институција, већ констелација интереса и стратешког позиционирања у процесу директног одлучивања чија је институција тек пуки одраз у виду компромиса заинтересованих страна. Наведене компарабиле-институције-посебне хипотезе на основу којих кандидат објашњава разлике између Швајцарске као и САД, као еталона директне демократије и осталих држава, односно већу или мању склоност осталих да користе директну демократију као коректив представничког система у процесу одлучивања представљају управо те критичне преломне и уставне моменте.

У том контексту дисертација користи и метод сродне науке – историјски метод. Идентификована су кључна "чворишта" или преломни тренуци у институционалном развоју директне демократије у контекстуалном окружењу појединих држава, њен утицај на политичко одлучивање. Такође, имајући у виду да су индикатори у истраживању и економски параметри – висина националног дохотка, економска развијеност, ниво запослености, исл. - кандидат је користио и статистичко-економетријске методе, посебно дескриптивну статистику, као и студије случаја, с обзиром да је директна демократија у појединим земљама анализирана засебно, свака са својим специфичностима: нормативним решењима о питањима која могу бити предмет директне демократије, инструментима, роковима, финансирању, улози политичких актера, положају медија, карактеру тако донетих одлука, учесталости коришћења, нивоима власти на којима се практикује, броју донетих аката, исл. Главни метод за прикупљање података била је анализа садржаја званичних докумената - уставни, закони, извештаји, студије парламената, влада и министарстава - као и извештаји, анализе, базе података релевантних међународних организација - Међународног монетарног фонда, Светске Банке, Европске Уније, ОЕЦД.

IV

Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација је укупног обима 260 страна, опремљена са апстрактом и одговарајућим прописаним обрасцима о академској честитости. Структурирана је у десет целина.

Први, уводни, део дисертације посвећен је одређивању предмета истраживања, дефинисању хипотетичког оквира, образлагању метода коришћених у истраживању, експликацији циљева, научне и друштвене оправданости истраживања директне демократије.

Други део разматра генезу и учинке представничке демократије, директну демократију као корективни механизам, њену повезаност са другим институцијама, излаже, генезу облика директне демократије, посебности иницијативе, референдума, петиција, анализира настојања међународних организација да стандардизују форме и технике коришћења овог вида одлучивања и разматра утицај технолошког развоја на коришћење директне демократије. Кандидат излаже различите теоријске приступе анализе представничке демократије, класификације и теоријске моделе, потенцирајући њихову заједничку црту о њеним дефектима. Указује се на тренд апстиненције, слабљење политичке и изборне партиципације, јачање партократских тенденција, слабљење поверења у политичке институције. Директну демократију тим негативним трендовима у моделу представничке демократије многи аутори виде као "лек" и као "отров". Кандидат прегнантно излаже различите ауторске ставове *pro et contra* директне демократије формирајући мрежу детерминантни које осликавају дилеме и перспективе ове институције директне партиципације грађна у доношењу политичких одлука. Кандидат посебну пажњу посвећује тангентним феноменима: политичкој партиципацији, социјализацији и децентрализацији који су у корелацији са директном демократијом и њеним функционисањем. Упозорава се да директна демократија није реликт непосредне демократије ни антитетичана представничком моделу. Приказују се теоријска и нормативна одређења народне иницијативе, референдума, петиција, плебисцита, опозива и ширење могућности њиховог коришћења захваљујући технолошком развоју и иновацијама у сфери комуникација.

Петнаест студија случаја анализира директну демократију у државама широм света. Швајцарска и САД су узети као узор директне демократије, а списак осталих држава је сачињен на основу података међународних организација које истражују квалитет демократије у поједним земљама тако да се покрију сви континенти, различити политички системи, нивои економског развоја, организација државне власти, децентрализованост, итд. Кандидат сваку студију случаја анализира по идентичној методолошкој матрици: генези, нормативним карактеристикама, степну коришћења, улогу политичких партија и невладиног сектора, медија, утицаја на изборну партиципацију и политичким последицама на функционисање представничких институција и консолидовање демократије. Тако се формира комплексна слика контекстуалних фактора који су обликовали генезу директног одлучивања, различитих нормативних модела, учесталости коришћења, позиције актера у тим процесима, политичких последица по функционисање представничке демократије у различитим моделима политичког система, различитим условима економске развијености. У свакој

студији кандидат анализира најзначајнија питања која су била предмет народних иницијатива и/или референдума, преломне, спорне, интересантне моменте употпуњујући слику свих врлина и мана оваквог облика политичке партиципације. Низ држава обухваћених овом анализом тако формира специфичан мозаик директно-демократског институционалног миљеа у политици у представничком моделу демократије. Кандидат у свим студијама случаја настоји да провери већину парадигми које прате директну демократију као пожељан или штетан облик у функционисању представничке демократије.

Четврти део бави се утицајем директне демократије на јавне политике. Кандидат потенцира да директна демократија, посебно у форми народних иницијатива, омогућава грађанима и интересним групама да приликом креирања јавних политика заобиђу традиционалне представничке институције. У том контексту директну демократију види као вето средство против моћи владе, која може користити јавне трошкове и опорезивање како би обезбедила реелекцију; као аналогију тржишту, што резултира већом ефикасношћу, јер постоји већа борба за гласове, повратно то омогућава већи степен уједначеност између пореза и потрошње. Одлуке о јавним политикама су мање повратне када постоје елементи директне демократије. Кључни проблем у том процесу, указује кандидат, лежи у компетентности грађана да доносе такву врсту одлука. Ипак, износе се позитивна искуства да су грађани који учестало доносе политичке одлуке далеко боље информисани. Зато су они склонији вету у случају непотребних политичких пројеката. Директна демократија позитивно утиче на расправу и комуникацију како међу самим грађанима, тако и између њих и владе; сама претња референдумом и иницијативом може дисциплиновати владу и тако јавне политике учинити конзистентнијим преференцијама грађана.

Пети део посвећен је утицају новца на токове иницијатива и референдума. Кандидат подробно анализира утицај новца посебно на медије и организовање кампања у одлучивању иницијативама и референдумима показујући потенцијалне опасности корпоративног утицаја, разних лоби група, инволвираност партија у убеђивање грађана "за" или "против" неких одлука. Вртоглави успон и утицај медија кандидат види и као већу могућност информисања грађана, уравнотеженију презентацију свих релевантних аргумената за одлучивање, и спречавања манипулација, али и латентну, сталну, опасност од пристрасног уплива на обликовање коначне одлуке. Зато се излажу комапаративна искуства у ограничавању новца у директно-демократском одлучивању.

Учинак директне демократије у демократским системима предмет је анализе шесте целине дисертације. Кандидат указује на ефекте директне демократије на економске и фискалне параметре, показујући да иницијативе: доприносе креирању политика које су ближе ставовима гласача; измештају контролу политичког одлучивања од легислатура ка грађанима и редукују асиметрију у информацијама између законодаваца и гласача, тако што указују на ставове грађана. Квантитативном и компаративном анализом показује да су економске и фискалне политике далеко усаглашеније са грађанским преференцама у оним државама које поседују и практикују институционализоване механизме директне демократије.

Однос представничке и директне демократије кроз изборну партиципацију и функционисање у подељеним друштвима, садржај је седмог поглава. Кандидат указује на противречна искуства да директна демократија у неким земљама слаби, а у

другима јача изборну партиципацију. Он указује да учесталост директног одлучивања и број одлука, посебно када се доносе заједно током гласања за представничка тела може де/стимулисати изборну партиципацију и анализира факторе који то детерминишу. Посебно се указује на важност иницијатива и референдума у подељеним друштвима. Истиче да су у таквим системима облици директне демократије механизми заштите мањина, брана самовољи већине и основ консензуса.

Осми део посвећен је стању директне демократије у Србији. Кандидат константује да уставне гаранције нису адекватно разрађене и у томе види једну од главних нормативних препрека чешћег коришћења директне демократије. Обесхрабрујуће делује и чињеница да ни једна од иницијатива није добила епилог, него да су власти ескивирале и процедурално суспендовале покушаје таквог ангажмана грађана. Он упозорава и на негативна искуства са коришћењем референдума било као популистичких механизма, било као квази - инструмената политичке акције, специфичних плебисцита које су организовале поједине етичке заједнице, и пледира за боље нормирање директне демократије

Девети део, сумира налазе истраживања и константује да се директна демократија сматра пожељним обликом демократизације представничке демократије. Он сумира да вековима теоријске сумње у директну демократију, нису оплемењене новим сазнањима, али да се изнова потенцирају од стране критичара обogaћене са мење или више уверљивом емпиријском аргументацијом. Истовремено он указује да је развој политичке културе, подизање општег нивоа образованости, доступност релевантних информација умањило приговоре да грађани нису компетентни да одлучују о важним питањима за политичку заједницу. Кандидат упозорава да се круг питања о којима грађани одлучују директном демократијом све више шири у, до сада за егзекутиву резервисану, зону финансија. Питања о којима се одлучује све су комплекснија, релевантна аргументација користи и штете све је доступнија, а тиме одговорност елита и грађана наглашенија. Кандидат сматра да то може дезавуисати директно одлучивање, претворити га у фасаду иза које се крију елите сервирањем тешких одлука грађанима.

Десети део посвећене је закључним разматрањима. Кандидат сумира да дилеме у врлине директне демократије опстају и у теорији и упракси, али да истовремено нема демократских држава која нормативно не грантују могућност директне демократије, у већој или мањој мери. Он показује да представничка и директна демократија све више егзистирају као комплементарни институти и да то јача представничке институције. Пледира за меру у коришћењу директне демократије, добру припрему аргументације, медијску објективност, као главне параметре директне демократије.

На крају рада се налази опсежан попис литературе - монографија, научних чланака и релевантних електорнских извора које је кандидат користио у истраживању.

V

Остварени резултати и научни допринос

Феномен демократије један је од најистраживанијих у друштвеним наукама. Научни фонд показује да су различити домени и аспекти демократије под сталном

истраживачком опсервацијом што изнова оживљава старе дилеме, али често и ревидира поједине научне судове који су дуго времена имали снагу аксиома. Упркос томе директна демократија остаје ван главних истраживачких токова и интересовања. Последње две деценије експанзија истраживања директне демократије у свету као инструмента за отклањање слабости представничког система власти мења такво стање. Наша политикологија проучавала је ово поље спорадично. Овом дисертацијом добијамо прву целовиту компаративну студију о директној демократији која превазилази нормативне приступе.

Демократија се често идеолошки глорификује, а проблеми приписују уставном и институционалном дизајну, степену политичке културе, политичком обрасцу и сл. Директна демократија се види као универзални лек за све проблеме представничког система власти. Кандидат није упао у замку таквих симплификација. Он научном дескрипцијом показује да теорија изнова, периодично, обнавља сумње у домете директне демократије, али да пракса стално шири примену народних иницијативе и/или референдума. Дисертација трага за емпиријским доказима "за" и "против" директне демократије и уверљиво показује да државе које интензивно користе овакве форме одлучивања имају више скепесе у њене домете од оних у којим је директно учешће грађана у политичком одлучивању спутано. Истовремено дисертација показује да земље које имају искуство у примени директне демократије додатно јачају капацитете ових институција и да нема примере редукције директне демократије.

Структурно и функционално изучавање представничке демократије за друштво које је на клацкалицы између хибридних режима, потконсолидоване демократије са процесима који њену стабилизацију чине временски и суштински неизвесном, има посебну научну важност. Она је утолико израженија што инсистира на мултидисциплинарном приступу, компаративном увиду и емпиријској верификацији.

Србија нема добра искуства са коришћењем института директне демократије. Референдуми су често имали популистичке елементе. Иницијативе и када су коришћене опструисане су од стране владе и парламента. Све то је израженије на локалном нивоу. Нормативно, ово поље је дуго неуређено. Друштвени допринос овог докторског рада зато је вишеструк. Његови резултати могу водити институционалним и нормативним побољшањима. Очекивана практична корист докторског рада пре свега обухвата: могућности за побољшање нормативног регулисања инструмената директне демократије; поузданију оријентацију и ефикасније мере различитих субјеката од централних до локалних у имплементацији механизма директне демократије; могућност за прилагођавање међународним стандардима у овој области; подизање нивоа свести и информисаности о значају и инструментима директне демократије како код политичких актера, тако и међу самим грађанима.

VI

Закључак

Дисертација "Директна демократија – дилеме и перспективе" мр Петра Матића урађена је у складу са стандардима Универзитета у Београду и представља оригинални научни рад у пољу политикологије.

Формулација истраживачког питања, хипотетички оквир, предложене методе, структура дисертације, списак коришћене релевантне литературе и друге грађе, показује да се ради о оригинално замишљеном и реализованом научном истраживању.

Дисертација је вредан допринос научној дескрипцији и систематизацији предности недостатака директне демократије у теоријском и емпиријском пољу. Кандидат на оригиналан начин, целовито анализира дилеме везане за коришћење иницијатива и референдума у моделу представничке демократије и указује да ће, судећи према трендовима у етаблираним демократијама, институти директне партиципације грађана у доношењу политичких одлука бити чешћи, ширити се на поља која до сада нису била обухваћене одлучивањем на овакав начин и да ће тиме јачати улога грађана у процесу одлучивања у јавним политикама, а контрола извршне власти бити ефикаснија.

На основу претходно изнетих оцена Комисија упућује

ПРЕДЛОГ

Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати дисертацију "Директна демократија - дилеме и перспективе" кандидата мр Петра Матића, као подобну за јавну одбрану, формира комисију за јавну одбрану у истом саставу и упути такав предлог Већу правно-економских наука Универзитета у Београду на даљу процедуру.

Београд, 20. април 2016.године

Проф. др Вукашин Павловић

Проф.др Мијат Дамјановић

Проф.др Милан Јовановић